

KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET
Postboks 8013 DEP
0030 OSLO

Saksbehandler, innvalgstelefon
Karsten Butenschøn, 69247108
seksjonssjef, Klima- og miljøvernavdelingen

Nina Glomsrud Saxrud, 69247130
avd.direktør, Landbruksavdelingen

Innspill til stortingsmeldinger for klima og naturmangfold

Vi viser til Departementets brev 08.12.2023 med invitasjon til innspillsmøte for Østlandet om stortingsmeldinger innen klima og natur. Departementet ber særlig om innspill til hva vi må gjøre i dag for å nå de nasjonale og internasjonale målene som er satt for 2030 og 2050.

Statsforvalteren i Oslo og Viken uttaler seg i sin rolle som iverksetter av nasjonal politikk med både forvaltningsansvar og veiledningsoppgaver innen naturmangfold, landbruk og lokal og regional planlegging. Det ligger også til Statsforvalteren å holde Regjeringen og sentraladministrasjonen orientert om viktige spørsmål i fylket, og fremme forslag til løsning av oppgaver i den utstrekning Statsforvalteren finner det nødvendig eller formålstjenlig.

Vi viser også til tidligere innspill til nasjonal oppfølging av det nye globale rammeverket for naturmangfold datert 11.05.2023. Vi mener disse innspillene fortsatt står seg godt, og gjentar derfor hovedbudskapet her:

- Et godt kunnskapsgrunnlag om naturverdiene er svært viktig. Av hensyn til brukerne må metoder og standarder ferdigstilles og ikke endres for ofte. Det er viktig at det ikke bare er naturtyper som kartlegges, vi trenger også kunnskap om arters utbredelse og økologi.
- Arbeidet med vern og annen beskyttelse må være treffsikkert og dekke alle hovedøkosystemer. Bevaring og restaurering må sees i sammenheng og det er behov for virkemidler for å sikre varig beskyttelse av restaurert natur. Det klassiske vernet er velprøvd, effektivt og lett å forholde seg til for alle parter. Forutsigbare rammebetingelser er nødvendig for få god flyt i arbeidet. Et fond kunne sikret mer forutsigbar finansiering til erstatningsoppgjør etter vern.

Det haster med en handlingsplan for de nødvendige omstillingene

Begge de varslede stortingsmeldingene omhandler temaer der store og inngripende endringer i måten vil lever på og måten vi organiserer oss som samfunn må gjennomføres i løpet av få år. Vi forventer derfor at stortingsmeldingene blir tydelige og legger en handlingsplan for denne

omstillingen. Det er viktig å sikre at kortsiktige og langsiktige tiltak trekker i samme retning. Som regional iverksetter av statlig politikk ber vi om at handlingsdelen bli tydelig når det kommer til rollebeskrivelser, ansvarsfordeling og i valg av virkemidler.

Vi trenger å styrke kunnskapen om våre trua arter

Sammenstillingen om tilstanden i norske økosystem peker på at kunnskapsstatusen er svak med henblikk på arters utbredelse og økologi. Utviklingen for de trua artene er selve «lakmustesten» på om naturforvaltningen er god nok, men vi har ikke tilstrekkelige kartleggings- og overvåkingsdata om våre trua arter til å ha grunnlag for å vurdere utviklingen. Rødlista for arter fra 2021 viser en negativ utvikling siden 2015 for flere arter i vårt område. Flere av våre trua arter har marginal utbredelse med kun en eller få kjente forekomster. Et lite utvalg av de trua artene blir aktivt forvaltet og styrker sine bestander, men kunnskapsmangel gjør at det kan hende vi forvalter feil arter eller skjøtter feil lokaliteter. Det store flertallet av trua arter forvaltes ikke. De står i fare for å bli utryddet i løpet av få år, uten vår innsats med overvåkning, informasjon, tilskudsforvaltning og skjøtsel.

Problemstillinger knyttet til arealbruk bør vies stor oppmerksomhet

All arealbruk, og særlig arealbruksendringer, har konsekvenser for natur og klima. Samtidig får krav knyttet til arealbruk konsekvenser for nær sagt alle sider av samfunnslivet. Interessemotsetningene kan dermed være sterke. Problemstillinger knyttet til arealbruk bør vies stor oppmerksomhet. Tradisjonelt har visse arealtyper vært gitt særlig vekt, slik som strandsone, dyrka mark, myr osv. Denne tilnærmingen fører til at arealpresset forflytter seg til de, til enhver tid, mindre vektlagte arealtyper. I dag ser vi et stort press også på fjellet og store områder av den produktive skogen går tapt til annen arealbruk hvert år. Randsonevirkninger av utbygging medfører at såkalte inngrepsfire områder nærmest er utradert i vårt område. Skal vi nå målsetninger om en bedre og mer effektiv arealbruk, må terskelen for gjenbruk og bedre utnyttelse av allerede bebygde areal senkes. Juridiske og økonomiske barrierer må motvirkes, og det må bli vanskeligere å ta i bruk natur- eller landbruksområder til andre formål. Nasjonale og internasjonale hensyn må vektlegges sterkere i arealplanleggingen. Fortetting debatteres ofte i forbindelse med by- og boligområder, men det er minst like viktig å sikre høy utnyttelse av næringsområder. Solkraft bør kanaliseres til tak, vegger og industriområder, fremfor å legges i naturen eller på landbruksarealer. Tekniske forskrifter og funksjonelle krav til utforming av bygg og bebyggelse må avveies nøye mot arealeffektivitet og samlet arealbeslag.

Vi mener det nå er behov for en handlingsregel om netto null tap av verdifulle natur- og landbruksområder og styrke det nasjonale arbeidet med et helhetlig objektivt og interessenytralt arealregnskap. En rekke aktører, både offentlige og private har allerede satt i gang forskjellige prosjekter knyttet til å etablere metoder og verktøy for ulike areal-, natur- og arealbruksregnskap. Basert på dette erfarer vi at det er stort behov for nasjonal samordning og bedre begrepsavklaring. Arealregnskapet må være heldekkende og inkludere kvalitetsnormer for natur og klima for alle arealkategorier. For å sikre at regnskapet blir anerkjent på tvers av sektorinteresser og forvaltningsnivåer bør utviklingen av arealregnskapet legges til et forvaltningsorgan uten sterk sektortilknytning, eventuelt et uavhengig institutt. Med utgangspunkt i et arealregnskap og klare handlingsregler for arealbruk, bør det også vurderes om modellen med byvekstavtaler kan utvikles videre til tverrsektorielle avtaler for å sikre arealnøytralitet i alle kommuner.

Vannressurslovens bestemmelser om vern av kantsonen bør gjennomgås

Kantsonene mot vann og vassdrag er viktige som levested for planter og dyr, og for å redusere avrenning fra bakenforliggende arealer til vassdraget. De binder landskapet sammen og sikrer spredningskorridorer for arter. Mange steder er kantsonen forringet og kan være aktuell for aktive restaureringstiltak. Vannressurslovens bestemmelser om vern av kantsonens økologiske funksjon bør gjennomgås. Dagens regelverk gir et tolkningsrom som det er vanskelig for grunneiere og andre aktører å forholde seg til. Forvaltningen bruker mye ressurser på veiledning. Uklarheter oppstår både rundt hvor strengt vernet skal forstås og i avgrensingen mot andre bestemmelser. Forvaltningsansvaret er fordelt på flere myndigheter og det oppstår regelmessig behov for avklaringer mellom disse, ofte helt ned på enkeltsaksnivå.

Redusert bruk av organisk gjødsling må ikke føre til økt bruk av mineralgjødsel

For å minimere klimagassutslipp fra landbruket er det viktig å ha god kontroll på nitrogenhusholdningen. Revisjonen av forskrift om organisk gjødsel må fullføres. For å unngå et kunstig skille mellom bruk av organiske og mineralske gjødselslag bør det innføres mer forpliktende regler også for bruk av mineralgjødsel. Redusert intensitet i organisk gjødsling må ikke føre til økt bruk av mineralgjødsel. En eventuell slik forskyvning mellom gjødselslagene ville være i strid med målene om sirkulær økonomi. Gjødslingsnormene i jordbruket må være oppdaterte slik at det i minst mulig grad tilføres mer gjødsel enn det avlingen har behov for.

Landbrukets klimakalkulator bør videreutvikles og bør også kunne utvides til å omfatte målbare tiltak som fremmer naturmangfold. Det bør være i felleskapets interesse å sikre høy oppslutning om dette verktøyet, og det bør vurderes virkemidler som fremmer bruken. Dersom flertallet tar klimakalkulatoren i bruk, vil det kunne gi nyttige data til evaluering av tiltaksgjennomføring.

Det etterspørres innspill til andre grep enn vern for å sikre varig bevaring av naturområder. En del naturverdier har oppstått gjennom generasjoners samspill mellom mennesker og natur og kulturlandskapet har stor betydning for naturmangfoldet. Sammenstillingen om tilstand til norske økosystem viser at *oppført* landbruksdrift er den tredje største faktoren som påvirker arter negativt. Vedvarende opprettholdelse av tradisjonelle driftsformer er en forutsetning for å sikre varig bevaring av slike områder og de trua artene som lever der. Det finnes i dag en rekke tilskuddsordninger til kulturlandskap og disse er avgjørende for at dette kulturlandskapet holdes i hevd gjennom en betydelig frivillig innsats fra grunneiere og andre. Det er et stort potensial for å restaurere områder som har vært tatt ut av bruk, men bevaring av et større areal vil forutsette utvidet bruk av virkemidler, økte tilskuddsrammer og flere kulturmarkstyper bør få status som utvalgte naturtyper. Siden arealene skal holdes i hevd i uoverskuelig fremtid bør det også vurderes om det er hensiktsmessig å etablere flerårige tilskudd.

Når naturmangfold er målet for vern av områder til bør områdevernet skje etter naturmangfoldloven

Når det primære formålet er å ta vare på *naturområder* bør imidlertid *områdevern* etter *naturmangfoldloven* også være det opplagte førstevalget. Områdevern etter naturmangfoldloven kan åpne for bærekraftig bruk der det ligger til rette for det. Vern etter naturmangfoldloven sikrer gode medvirkningsprosesser. Det utarbeides egen forskrift for hvert område med bestemmelser tilpasset behovet i hvert tilfelle. Avgrensingen av vernet blir forutsigbart gjennom tydelig kartfesting. Forskrifter om prioriterte arter med funksjonsområder gir også en rettskraftig beskyttelse av

leveområder, men er mindre forutsigbare for grunneiere m.v. og er krevende å forvalte. Utvalgte naturtyper bidrar til økt oppmerksomhet om områders naturverdi, men slik virkemiddelet er utformet i dag gir det svak beskyttelse mot påvirkning fra tiltak som ikke forutsetter annen tillatelse, og det store tolkningsrommet rundt hva som kreves av aktsomhet medfører stor veiledningsbyrde for forvaltningen. Av andre aktuelle grep er vannressurslovens kantsonbestemmelser allerede nevnt. I en del områder kan vern etter markaloven også sørge for god ivaretagelse av enkelte naturverdier. Vern etter plan- og bygningsloven er effektivt, men fungerer bare så lenge det er sterk lokal oppslutning om vernet, i motsatt fall kan vernet omgjøres ved senere planrulling. Bransjestandarder og næringslivets internkontroll og andre typer avtalebaserte virkemidler kan sikre beskyttelse her og nå, men gir svak fremtidssikring.

Våre anbefalinger til regjeringen

Nedenfor følger de grepene vi mener regjeringen bør ivareta i dag for å sikre at målene nås:

- Gå systematisk gjennom alt lovverk knyttet til arter (inkludert fisk og vilt) arealbruk, arealforvaltning og ressursutnyttelse. De må virke sammen slik at natur og klimahensyn blir godt nok ivaretatt.
- Etablere et heldekkende interessenøytralt arealregnskap med kvalitetsnormer for alle arealkategorier
- Lage en handlingsregel om netto null tap av viktige natur- eller landbruksområder
- Vesentlig øke ressursinnsatsen til kartlegging av både natur og trua arter.
- Innføre krav om akkreditering eller lignede kvalitetssikringssystem for kartlegging av naturmangfold, naturverdier og konsekvensutredninger. Dette for å sikre objektivitet og utelukke at andre interesser påvirker kartleggingsresultatene.
- Gjennomføre en nasjonal verneplan av myr etter naturmangfoldloven.
- Utpeke flere truede naturtyper som utvalgte. Norske ansvarstyper, samt naturtyper med stort mangfold av truede arter, skal prioriteres.
- Innføre krav om godkjenning av alle typer skadelige inngrep i forekomster av utvalgte naturtyper og avklare myndighetsforholdene rundt dette.
- Avklare rekkevidden av vannressurslovens § 11, samle myndighetsutøvelsen og stimulere til restaurering av forringede kantsoner.
- Følge opp alle truede ansvarsarter med artsspesifikke faggrunnlag og sette av tilstrekkelige midler til å sikre at artene ivaretas.
- Utpeke flere arter som prioriterte arter med egen forskrift som beskytter arten. Arter som er nasjonale ansvarsarter, bør prioriteres. Paraplyarter som gir beskyttelse til andre truede arter, bør prioriteres. For å ivareta arter før de er på randen av utryddelse, bør også arter i kategori VU vurderes.
- Videreutvikle landbrukets klimakalkulator og stimulere til at denne blir brukt
- Fullføre revisjonen av forskrift om organisk gjødsel og innføre tilsvarende krav for bruk av mineralgjødsel
- Stimulere til at mer av kulturlandskapet restaureres og holdes i hevd med driftsmetoder som ivaretar artsmangfoldet.
- Sørge for objektiv, fagbiologisk kartlegging av all skog som er eldre enn 150-200 år og avgrense det som er igjen av naturskog.

- Når naturmangfold er målet for vern av områder til bør områdevernet skje etter naturmangfoldloven
- Stimulere vern gjennom å yte økonomisk kompensasjon utover ren erstatning av tømmerverdier eller annet inntektstap. Den delen av kompensasjonen som går ut over erstatning gis som tilskudd som reflekterer områdets naturverdi og verdien av økosystemtjenestene som oppnås ved vernet
- Innenfor rammene av frivillig vern: vurdere hvordan vi forebygger at naturskog og annen verneverdig skog går tapt før skogvernmålet er nådd. Det bør vurderes om det kan innføres kompensasjonsordninger som dekker den økonomiske byrden det er å ikke få avklart om et område skal vernes eller ikke.

Med hilsen

Valgerd Svarstad Haugland
statsforvalter
Klima- og miljøvernavdelingen

Gunhild Dalaker Tuseth
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent